

Eiríkur Rögnvaldsson

Stofngerð íslenskra orða

1 Inngangur

Hvað einkennir íslensk orð? Hvernig þekkjum við orð af erlendum uppruna? Gæti **brukur* verið íslenskt orð? En **brjukur*? Áreiðanlega er erfitt að svara þessum spurningum svo að öllum líki, og ekki efamál að tilfinning málnotenda er misjöfn hvað þetta varðar. Þó er varla nokkur vafi á því að hljóðfræðileg gerð orðanna skiptir miklu máli. Alkunna er að tungumál hafa mjög mismunandi reglur um það hvaða hljóð geta staðið saman í orði. Um þetta gilda svonefndar **hljóðskipunarreglur** (phonotactic rules) eða **myndangerðarskilyrði** (morpheme structure conditions); sjá t.d. Eirík Rögnvaldsson (1993:42–48).

Þótt talsvert hafi verið skrifað um íslenska orðmyndun hefur lítið verið hugað að því hvernig íslensk orð geti litið út; hvaða hljóðasambönd þau geti haft að geyma. Vitaskuld má víða finna einstakar athugasemdir og ábendingar í þessa veru, en ekkert heildaryfirlit um hljóðgerð íslenskra orða er til, svo að mér sé kunnugt. Helsta athugunin á þessu sviði er ritgerð Sigurðar Konráðssonar (1980) um samhljóðaklasa í íslensku. Það er ágætt yfirlit, svo langt sem það nær, en takmörkunin við samhljóð og samhljóðaklasa veldur því að miklu þarf að bæta við svo að þetta sé fullnægjandi yfirlit. Því fer nefnilega fjarri að hvaða sérhljóð sem er geti staðið með hvaða samhljóðaklasa sem er. Þannig kemur í ljós þegar að er gáð að strengurinn **brjukur* sem tekinn var sem dæmi hér að framan er tæpast hugsanlegur sem íslenskt orð, þótt *brj-* sé fullkomlega leyfilegur framstöðuklasi, sbr. *brjálaður*, *Brjánn*, *brjósk*, *brjóta*. En *á* og *ó* eru einu sérhljóðin sem geta komið á eftir þessum klasa (eins og mörgum tveggja og þriggja samhljóða framstöðuklössum með *j*).

Mörg tökuorð hafa á sér framandi yfirbragð vegna þess að hljóðasamböndin í þeim koma ekki fyrir í orðum af innlendum uppruna. Önnur falla fullkomlega inn í málið þannig að ekki sér missmíði á. Kvenkynsorðið *blók* ‘ræfill, ópokki’ hefur ekki á sér erlent yfirbragð. Það er þó „ungt to. úr e. *bloke* ‘ræfilmenni, (lélegur) náungi’“, segir Ásgeir Blöndal Magnússon (1989:66). Orðið hefur m.a.s. fallið svo vel inn í málið að það

myndar fleirtölu með *i*-hljóðvarpsvíxlum, *blækur*, hliðstætt við *bók*. Framstöðuklasinn *bl-* kemur fyrir í fjölda íslenskra orða, á eftir honum fer rótarsérhljóðið *ó* í algengum orðum eins og *blóð*, *blóm*, *blóta*; og nafnorð sem enda á *-ók* eru líka til, sbr. kvenkynsorðið *bók* og hvorugkynsorðið *mók*. Því er ekkert í fari þessa orðs sem bendir til erlends uppruna – nema það sé talið að orðið á sér enga ættingja í málinu, en það á líka við um ýmis rammíslensk orð.

Það er samt ekki nóg að líta á hljóðskipun orðs eina sér til að dæma um hvernig það falli að íslensku máli. Einnig þarf að huga að stöðu orðsins í málkerfinu. Enska orðið *byte* er gott dæmi um þetta. Það kom inn í málið fyrir 20 árum eða svo í myndinni *bæt*. Ekkert í gerð þess orðs er framandi íslenski hljóðskipun. Ýmis algeng orð hefjast á *bæ-*, s.s. *bæði*, *bæn*, *bæli*, *bæta* o.s.frv. Einnig eru til orðmyndir sem enda á *-æt*, s.s. *græt* (af *gráta*), *læt* (af *láta*), *sæt* (af *sætur*), *æt* (af *ætur*) o.s.frv. En ekkert þessara orða er nafnorð í hvorugkyni. Íslensk hvorugkynsorð enda ekki á *-æt*. Þess vegna hefur orðanefnd Skýrslutækni félagsins þótt ástæða til að bæta *-i* við orðið, þannig að í *Tölvuorðasafni* (1998) birtist það í myndinni *bæti*. Þar með fellur það algerlega að málinu, því að ýmis hvorugkynsorð enda á *-æti*, s.s. *sæti*, *læti*, *æti*, *ágæti* o.fl.

Þetta dæmi sýnir að nauðsynlegt er að líta til stærri eininga en myndana þegar metið er hversu vel orð falli að íslensku máli. Þó að *bæt* sé leyfilegt myndan í íslensku er það ekki leyfilegt hvorugkynsnafnorð (en væri hins vegar leyfilegt kvenkynsmynd af lýsingarorðinu **bætur*, ef til væri); sambandið *-æt-* kemur ekki fyrir í hvorugkynsorðum af innlendum uppruna. Strengurinn **brukur* sem tekinn var sem dæmi hér að framan gæti varla verið lýsingarorð, og tæpast heldur karlkynsnafnorð; engin orð af þeim flokkum hafa sambandið *-uk-*. Á hinn bóginn gæti þetta hugsanlega verið nafnorð í hvorugkyni, því að þar er þetta samband til í orðinu *pukur*. En að vísu er það eina dæmið, og því spurning hvort það dygði til þess að fá málnotendur til að fella sig við nýyrðið **brukur*. Sambandið *-uk-* er yfir höfuð mjög sjaldgæft, og því ekki ólíklegt að ný orð með því verki alltaf framandi á málnotendur.

Þessu tengist sú spurning hversu miklar málfræðilegar upplýsingar málnotendur þurfi að læra sérstaklega um hvert orð, og hvað af þeim sé fyrirsegjanlegt út frá hljóðgerð orðanna. Bent hefur verið á að í sterkum karlkyns- og hvorugkynsorðum er það að talsverðu leyti fyrirsegjanlegt út frá stofngerð hvaða fleirtöluendingar orðin fá (sjá Eirík Rögnvaldsson 1990; Margréti Jónsdóttur 1988–89, 1993; sbr. líka Friðrik Magnússon 1984). En hugsanlegt er að forspárgildi hljóðgerðarinnar sé víðtækara, og nái að einhverju leyti til kyns nafnorða t.d. Einnig er mögulegt að ákveðin hljóðasambönd komi aðallega eða eingöngu fyrir í ákveðnum orðflokkum.

Þær töflur sem hér fara á eftir má nota til að átta sig betur á því að hvaða marki er um slíkt að ræða. Efniviðurinn sem byggt er á eru um 15.500 orð, sem flest hafa einkvæða rót. Hér eru hvorki samsett orð né forskeytt, og af viðskeyttum orðum aðeins þau sem hafa sérhljóðslaust viðskeyti (s.s. *-sl-*, *-sk-*) eða þau þar sem viðskeytið er aðeins eitt sérhljóð og fellur því oft brott eða saman við beygingarendingu. Orðin eru annars vegar fengin með orðtöku á textum um margvísleg efni, og hins vegar með söfnun úr prentuðum orðabókum, einkum *Orðabók Menningarsjóðs* (2. útg. 1983). Í stórum dráttum er þetta sami efniviður og í *Rímorðabókinni* (Eiríkur Rögnvaldsson 1989), og þar má auðveldlega finna hvaða orð hafa hvert þeirra hljóðasambönd sem um ræðir.

Dæmunum er raðað eftir samhljóðunum, þannig að fyrst koma dæmi um klasann *-bb-*. Innan hvers samhljóðasambands er svo sérstök lína fyrir hvert sérhljóð, og eru þau í stafrófsröð. Sleppt er þeim samhljóðaklösum sem aðeins koma fyrir í 10 eða færri orðum. Samböndin eru hér sýnd með venjulegri stafsetningu. Það er vissulega umdeilanlegt; stafsetningin endurspeglar vitaskuld ekki alltaf framburðinn. Á hinn bóginn má ekki gleyma því að ritmálið er líka hluti tungumálsins, og ritmynd orðanna ræður miklu um það hvernig orðin falla inn í málið. Þess vegna skiptir t.d. máli að halda því til haga hvort orð er skrifað með *i* eða *y*.

Tíðni einstakra rôtarsérhljóða er mjög mismikil. *a* er langalgengast, þvínæst *e* og *i*; en *é* (sem vitaskuld er samhljóð + sérhljóð í nútímamáli) er sjaldgæfast. Annars er tíðniröðun sérhljóðanna þessi:

a	2456	æ	906	ý	364
e	1803	ó	889	au	344
i	1488	á	829	ey	329
u	1231	y	780	é	119
o	1216	ö	722		
		ú	712		
		í	649		
		ei	619		

Þegar litið er á samhljóða á eftir rôtarsérhljóði kemur í ljós að langalgengast er að aðeins eitt samhljóð fari á eftir. Orð af því tagi eru á sjötta þúsund eða meira en þriðjungur heildarinnar, þótt möguleikarnir séu fáir; þau samhljóð sem um er að ræða eru aðeins *ð, f, g, j, k, l, m, n, r, s, t, v*, en klasarnir eru auðvitað margfalt fleiri. Dæmi um þriggja og fjögurra samhljóða klasa eru svo aðeins rúm 1400, eða um 9% heildarinnar.

2 Samband orðgerðar og orðflokks/beygingarflokks

Í eftirfarandi yfirliti eru sýnd rôtarsérhljóð í einkvæðum orðum ásamt eftirfarandi samhljóði eða samhljóðaklasa. Einungis eru tekin með orð úr stóru opnu orðflokkunum, nafnorð, lýsingarorð og sagnorð. Nafnorðum er skipt í kyn og hverju kyni í 2–4 meginflokka eftir formi nefnifalls eintölu (orðasafnsmynd; sjá Eirík Rögnvaldsson 1990). Lýsingarorðin eru öll sett undir einn hatt, en sögnum skipt í þrennt; sterkar sagnir, veikar sagnir með *-a*-viðskeyti (þær sem enda á *-aði* í þátíð) og veikar sagnir án *-a*-viðskeytis (þær sem enda á *-ði/-di/-ti* í þátíð). Nánar til tekið er skiptingin þessi:

HS	sterk hvorugkynsorð, endingarlaus
Hi	sterk hvorugkynsorð með <i>-i</i> -viðskeyti
Hr	sterk hvorugkynsorð sem enda á <i>-ur</i>
HV	veik hvorugkynsorð
KS	sterk karlkynsorð
KV	veik karlkynsorð
VS	sterk kvenkynsorð, endingarlaus
VV	veik kvenkynsorð
Vi	kvenkynsorð sem enda á <i>-i</i>
Vr	kvenkynsorð sem enda á <i>-ur</i>
Lo	lýsingarorð
Sa	veikar sagnir sem enda á <i>-aði</i> í þátíð
SS	sterkar sagnir
Sð	veikar sagnir sem enda á <i>-ði/-di/-ti</i> í þátíð

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
abb	10					15		2				15		
ebb						4		2				4		
ibb						4		6				3		
íbb	1													
obb	5				1	8		1				7		
ubb	8				7	6		10			1	13		
úbb					2	1		3				2		
ybb		1				1		3				3		
öbb					1		1					1		
add	3				5	7		3			5	6		
edd	1					5		9				2		
eidd							2				8			
eydd											5			
idd		1				2		3			1			
ídd							2				1			
odd	1				2	8		2			5			1
ódd							1							
udd	4					7		7			2	8		
údd	1							2				1		
ydd	2							5			1	3		2
ýdd											4			
ædd					1		1				10			
ödd					1		1							

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
að	9		7		6	7		7			5	13	2	1
auð	6		2		5	4	4	1		1	6	5		
áð	8				4	7	4	2			15	4	1	
eð	4		4		3	4		6	1		1	4	1	
eið	4	5	2		7	5	8	7	3	1	5	2		12
eyð		4			2		6	4				1		7
éð								1			3			
ið	11		2		14	6	3	12			1	15		
íð	5	4	1		1	2	7	10		1	9	7	8	9
oð	10		2	1		9	3	59						
óð	15		4		13	9	5	7			7	11	5	
uð	9		6		2	9	3	4				10		
úð	4		7		5	13	5	8			1	8		
yð	1				1			1						1
ýð		2			1		1	2			1			5
æð		16					6	15	4	2	8			27
öð			2		4		9							
auðg												2		
áðg												1		
iðg												1		
óðg												3		
úðg												2		
yðg												1		
æðg									1					
eðj						1		8				3		9
iðj						1		4				4	1	
yðj								4				1		7

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
aðk	1				3			1				3		
eðk								1						
eiðk								1				3		
iðk								1				3		
íðk												4		
uðk					1									
aðl								1				2		
eðl		1						1			1	1		
iðl	1							2				6		
óðl	1											1		
uðl	6											10		
úðl								1						
yðl								1						
öðl		1									1	6		
aðn								1				3		
auðn							1	2				1		
áðn												1		
eðn								1						
eiðn		1						1	5			1		
éðn									1					
iðn							1	3	1			5		
íðn									3					
oðn								2				7		
óðn												3		
uðn	1							2						
yðn								1				1		
ýðn									1			1		
æðn									1					
öðn								1						
aðr								3				10		
auðr												1		
eðr						1		4			1	4		
eiðr												3		
eyðr												2		
iðr		1						4				11		
íðr											1	1		
oðr						2		3				4		
óðr												3		
uðr								5				7		
úðr												9		
yðr								5			1	2		
æðr		1						2			2	1		
öðr								1				1		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
eðsl								2						
eiðsl	2	1						6						
eyðsl								2						
íðsl								1						
oðsl								1						
æðsl								6						
af	12		3		5	17					1	6	2	2
auf	6		1	1	2	5	4	2			1	9		1
áf	4		1		4	3		3				7		1
ef	9				4	9		1				12	2	
eif	1	1			1	4	10	5			6	5		5
eyf		5					3			1	3		8	
éf	1										1			
if	8		1		2	3		2		1		10		2
íf	5		2		3		2	9			1	3	7	4
of	9		4			6		5				3	1	1
óf	6				3	5	1	3			1	6		
uf	1		2					6				3		
úf	1		4		9	1		14			3	5	2	2
yf	2		1		1		1							
ýf		3					1	5			2	2		6
æf		2	2			1	2	8			11	2		9
öf			1		1		8							
afð									1		2			
efð		1					1	1				1		
eifð							1				1			
eyfð							1				1			
ifð							1							
ífð							2				1			
ýfð							2				3			
æfð							3				4			
öfð						1							1	
aff	1	1				1							2	
auff								1						
eff								1						
éff					1	1								
iff	2				1	1		1				2		
off	3		2			2		3				2		
óff						1								
uff	3							2						
úff	3							5				2		
öff	3										2	2		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
efj								11				9	2	5
ifj						1		1				3		
ufj								1						
yfj								2				4		2
afl	6				4	6		3				10		
efl		4						2				4		4
eifl								3				4		
eyfl								1						
ifl	1	2				1						2		
ífl	1						1	2			1	4		1
ófl	1				1			3				5		
ufl	5				1			2				8		
úfl	1							1				1		
yfl												1		
ýfl												1		
æfl								3				2		
öfl	1								1			3		
afn	3				3	4		3			1	7		
efn		3			1	1		3				1		4
eyfn									1					
ifn									1			3		
ífn									3			1		
ofn					3	1		1				7		
ófn												2		
úfn												1		
æfn									1					
öfn							2							
afr						1						3		
aufr												2		
efr											L			
ifr	1					1		1				2		
ífr								1				2		
ofr						2		3				5		
ufr								2				4		
úfr								1				2		
yfr		1						1				2		
æfr		1						2						
öfr								1				2		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
afs	3				1	3						5		
áfs												1		
efs	1	1				1		3				4		
ifs	3	2						1				3		
ofs	2					1						2		
ufs						2	1	4				3		
öfs						1								
aft	4			1	3	1	1	2				2		
eft		3			2			1			2	3		3
eift			1		1		1							
ift		1					9	2			1	2		2
íft											1			
oft	1				1	2		1			1	3		
óft						1	1	1						
uft	1											1		
úft						1								
yft		1						1				2		3
ýft	1													
öft					2		1							1
ag	16		2		6	12		8			10	27	1	1
aug	1			1	3		4	1				7		
ág					3	1	2	3			2	2		
eg	1		1		2	3		2			1	3	3	
eig	1		1		5		1	2			6	3	1	1
eyg					5						3	2		
ig	6				4		1	6			1	3		
íg	1				4			1			2		4	
og	6		1		1	3	1	3				7		
óg	4			1	7	2	1				2	7		
ug	1				5			4			3	2		2
úg	1		1	1	8	3		8			3	6	5	
yg		1							1					
ýg					1		2				1			
æg		7	1		4			1			7			
ög			4		4		2							
agð	2				1	1		1			2	3		
egð							1	6				2	1	
eigð							3				3			
eygð								1			4			
igð	1	1			1		1	3				1		
ígð											1			
ugð							1	2				1		
ygð							5					2		
ægð							10				4			

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
agg	8				4	8		2				15		
egg	9				6	3	2				1			
igg	5					1		1				3		
ogg	5				2	2						5		
ögg												1		
ugg	6				6	3		8				13		2
ygg	2				2	1	1		1		4	1		
ögg	4				8	2	5	2			3	2		
eggj								3				8		1
iggj												1	2	
yggj								3				2		8
aggv								1						
yggv												1	1	1
öggv						1		3	1			3	1	1
egj								1						2
eigj								3				1		5
eygj								2						7
ígj								2				1		2
ygj												2		
ýgj								1				2		4
ægj								7				16		
agl	13				1			3				11		
egl	2	1						7				5		8
eigl	1							2				5		
eygl								2				1		
igl	3	3						4				5		1
ígl	1											2		
ogl	2					1						3		
ógl	2							2				4		
ugl	2				1	3						3		
ygl	2							4				3		2
ýgl												1		
ögl	3						1		1		1	3		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
agn	4				1			1	1			11		
augn												1		
ágn												1		
egn	2				1		1	1			2	4	1	4
eign							1					1		
eygn									1					
ign							1		1		1	6		2
ogn	3					1		1				6		
ógn							1					1		
ugn								1				1		
ygn								2			1			2
ægn									1					
ögn						1	5							
agr												3		
egr						2		1	1			3		
eigr												2		
igr												2		
ogr	1											1		
úgr				1								1		
ægr											1	1		
ögr	1											5		
ags						1		1				2		
aug						1								
egs												1		
eigs												1		
eygs												1		
igs	3							2			2	3		
ugs	2							1			1	4		
ygs								1				1		
agt							3!					1		
igt	2	1					2					3		
ógt							1							
ugt	2						2					2		
ægt							1							
ögt	2											1		2
auj								1				3		
ej												1		
eyj								6				4	2	4
oj	1							1			2			
ýj								15			1	9	3	12
æj								4				13	1	2

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
ak	27				2	18		15			10	29	3	2
auk	9				8	3					1	8	1	
ák	4				6	5	4	6				8		
ek	5	1	2			7		2	1		3	6	2	
eik		1	6		3		4	1			4	8	1	
eyk		2			2		1				1			
ik	12		1			7		5			1	15		
ík	3	4			5	2	5	2			4	3		
ok	13		5		3	6		7				17		2
ók	7				13	3	3	1			3	17		2
uk	1		1									1		
úk	3				9	2		5			2	6	5	6
yk	1	1	1		6			1				1		
ýk					1			1	1			1		
æk	1	8			8	1	2	2			7	3		
ök	1		4		1		3				2			
ekj								9				3		9
eikj								5				1		8
eykj								3						9
ikj								2				1		1
íkj								5					3	7
ykj								2						3
ýkj								1						4
ækj								12					1	11
akk	17				12	16		5			5	32		
ákk						1		1			2			
ekk	6				14	2		3			2	3	1	
eikk								1				3		
ékk	1				1	1						1		
ikk	9	3			5	3		1			2	11		
íkk												4		
okk	7		1	1	16	6	3	5			1	22		
ukk	5				4			7	1			9		
úkk	4					4		2			1	4		
ykk	1	1			6						1	1		
ýkk												1		
ækk												5		
ökk	2		1		5		5				7			
ekkj								7				6		15
ikkj								3						3
ykkj								6				4		7

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
akkn												1		
ekkn									2			1		
okkn												1		
ókkn												1		
ukkn												1		
ykkn		1							1					
ökkn								1				3		
ekkt											8			
ykkt							1				3			
ökkt	1										1			
ökkv						7	1					3	4	7
akl	2											2		
aukl												1		
ákl	1													
eikl	1							4				1		
eikl								1				2		
ikl	2							1				3		
ókl	1											2		
ukl	4							1				7		
ykl												2		
ækl								3				6		
ökl												5		
akn						1						6		
aukn	1													
ákn	2				1	1						3		
ekn		1						2				1		
eikn	1						1		1			3		
eykn									1					
ikn												5		
íkn							2		1			1		
okn								1				1		
ókn	1						1					3		
úkn												3		
ykn												1		
ýkn							1	1			1	1		
ækn		1							3		1	2		
ökn									1			1		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
akr												2		
ekr						1		4				3		
ikr								3				6		
okr								2				6		
ukr	1											2		
úkr												1		
ykr								2				1		
ýkr												1		
ökr						1		1				5		
aks	1											3		
auks						1								
áks						2								
eks								1				1		
iks					1	2						2		
oks	1					1								
akst					5									
ekst			1		1									
ikst						1						1		
okst			1		1									
akt	1				1	1	6	1				3		1
ekt		1					7	1			1	2		
eikt											2			
eykt							1				1			
ékt								1						
ikt	4	1			2		4	1				6		4
ukt							3				1	3		
ykt		1					1					3		
ýkt							1				3			
ækt							1	1			1	1		2
ökt	5							1				4		4

[illegible]

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
alf								2				1		1
álf	2		2		2	3		4			2	4	1	
elf								1		1	2			3
ilf			1											
olf	2							1						1
ólf	2		1		2			1				2		
ulf			1					1						
úlf			1	1	2									
ylf			1		1	1		2						2
ýlf			1					1						1
ölf														1
alfr												1		
álfr												2		
ilfr						1		1			1	2		
ulfr								1				1		
ylfr								1						
ýlfr												1		
álg			2		3	2	2	2			3	3		
elg					4		1	1			1	2		
olg			2								1			
ólg	1				2		1	3				3		
úlg			1					1				1		
ylg		2			1					1				
ýlg			1											
ælg									1					
ölg												2		
elgj						4							1	5
ylgj								6				2		3
álgr								1				4		
ilgr												1		
olgr								1				4		
úlgr								1				2		
ylgr												3		
ýlgr												1		
elj	1					1		7				4		6
élj												2		
ilj						2		6				3		2
ylj								2				4		5

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
alk	3					2						3		
álk					5	6	1	2				6		
elk					4	1	1	1				1		
ilk		1			4	1		1				1		
olk	3				1	2						2		
ólk	2				3	1	2					2		
ulk								1						
úlk	1				3	2		1				4		
ylk		3				1					1			
ælk		1						2				2		
ölk					1									
all	21				10	13		5			7	23	2	
ell	8	4			5	1		17	2		2	9	7	10
eill	1						2	1				1		
ill	5	3			1	8	2	18			2	9		6
oll	8				13	4		11			1	13		4
ull	9				3	1	1	9			1	11		
úll	1					1		4				4		
yll		1		1	2		5	9						10
öll					6	1	5	1			1			
allt											1			
ellt											2			
illt											4			
yllt											3			
öllt	1		1											1
álm	4				10	7		6			1	7		
elm		1			1			1						
ilm	1	1			1	1		1				5		1
ólm					1	2		1			1	2		
ylm												2		4
ölm							1							

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
aln												1		
áln				1					1			4		
eln									1			1		
eiln									1					
éln									1					
iln												1		
oln									1			1		
óln												2		
uln												2		
úln												1		
ylv								2				1		
æln		1							2			2		
öln							1					3		
álp	2		1		1	1	2	1				7		
elp	1				2			3						1
ilp	1				1			1				1		
olp	2				2								3	
ólp	1				3	1		1					2	
úlp	1							1					3	
ölp					1			1						
als	2				2	5					1	5		
áls					1	1					1	1		
els		3			1			1				1		
eils								1				1		
ils	1	1			1			1						
íls					1									
ols	3					2		1				5		
uls								2						
úls					1							1		
yls								1						
öls						1						4		
alsk								1			2			
elsk								2			2	1		
ilsk								1				1		
ólsk								2			2			
ælsk								2			2			
ölsk						2						1		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
alt	4				1	4	1	3			5	4		
elt	2	2				1		6	1		3	2	2	7
ilt	1	2	1	1	1			1			2	1		1
ílt							1							
olt	4		1		1	2					1	2		
ult	3		1		1		1	2				3		
últ	1													
ylt		1						2						1
ælt											3			
ölt	8		4			1	2	1				5		4
altr								1				4		
iltr												1		
oltr												3		
ultr								2				4		
öltr												7		
alv		1				1		2						
ilv								1						
ölv	1	1				2		2			1	4		
am	5		2	2	3	8		1			10	7		1
aum	2				10	2		3			2	4		
ám	5				7	5		8			3	10		
em	5			2		1			3			2	1	1
eim	3	2		1	8	2	1	2			1	7		3
eym		4			1			4			2			0
im	10		1		1	5	2	1	1		2	8		
ím	13				1	8		13				10		10
om					2			3				2	1	
óm	8				8	8		5			4	13		1
um	10		3		3	4	1	6			4	14		1
úm	4				1	2		1			2	3		1
ym	1	2			5	2		1	1					1
ým		1						1						2
æm	1	5			1			9			5	1		15
öm					1		6							
amb	4		6		6	7		2			1	6		
emb		2	1					6				1		7
imb			1			2	1	3				2		
omb								1						
umb	2		3		6	3		8			3	6		
úmb								2						
ymb		1						2				1		
ömb							2							

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
ambr						1		3				10		
embr								3				2		
eimbr								1						
imbr												1		
umbr								4				5		
úimbr								1						
amd											1			
emd							2							
eymd							2				2			
ímd											1			
ýmd							1							
æmd							1				4			
emj	1							3				1		8
ymj								2				2		7
aml	6					1		2				10		
eml								4				1		
iml	2					1		1				3		
oml								1						
óml												1		
uml	4							4				7		
yml								1						
amm	9	1			7	8		3			3	15		
emm	1				2	2		8			2			7
imm	2					1		3			2	1	1	1
omm	1				1	2		6			2	5		
umm					2	2		4			1	7		
úimm	2											2		
ymm								1						
ömm							2							
amn												3		
eimn									1					
eymn									1					
imn									1					
ímn								1				1		
úmn									2					
umn												1		
ymn						2		1						
æmn									2					

[illegible]

[illegible]

[illegible]

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
yngv						1							2	
öngv						1		2				2		3
enj	1							8				3		3
inj								1						
ynj								2				4		4
ank	5				2	13		2			3	14		
ánk								1				1		
enk					1									
eink						1		2				5		
ink	3		1		3	1		4			1	8		
ínk								1			1	1		
onk												1		
ónk								1				2		
unk	4				10	3		2				9		
únk								1				1		
ynk					2									
ænk		1						2				3		
önk	3						3					1		
ann	5				2	12		4			3	17		
enn		4				2		9			3	1		11
inn	4	3			3	6	1	10			3	7	4	7
onn	1					1		1						
unn	1				5	4	1	5			3	3	2	
únn						1						2		
ynn								1						5
ýnn									1					
önn							6							
annt												1		
ennt						1				4		1		
innt												3		
unnt												1		
ynnt												2		
ans	2				10	5		2				9		
auns												1		
ens	6				2			3			2	6		
eins											1	1		
éns					1							1		
ins	1				1		2				1	3		
ons	7	1				1		4				4		
óns						1								
uns	3							2				7		
úns	1							1				1		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
ansk	1					1		2			2	1		
aunsk										1				
ánsk								1			1			
ensk								4			4			
énsk											1			
onsk								1				1		
ónsk								1			3	1		
unsk								1			1			
únsk											2	1		
ænsk								4			3			
ensl		1						1				4		
eynsl								1						
insl		1												
ínsl							1	1						
ýnsl								2						
inst			1								1			
onst			1				1							
unst			1				1							
únst							3					1		
ynst			2											
ant					6	3		4				7		
ent	1		1		2			7			2	5		1
eint											1			
int	1				5		1	5				1		
ont	5				2	1		4				8		
unt	2				3	2		5			1	3		
únt	1				1	1						2		
ynt					1		1	1				2		
ænt											1			1
önt											1			

[illegible]

[illegible]

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
ar	12				2	14		13			5	16	1	7
aur	3				6	4		3			1	2		
ár	9				13	8	1	6			18	12		
er	15	1			4	6	2	4			6	8	3	1
eir	1				3	5					2	1		1
eyr	1	1		1	3	2	1	4	1		1	1		7
ér	1				1	3						3		
ir														1
ír	1	1			7	6		6			2	7		5
or	10				3	4	2	5				10		1
ór	11				17	6		11			7	14		5
ur					1	1		6			2	1		
úr	4			1	13	2	1	7			6	7		3
yr	2	2			4			1			1			
ýr	2	2		2	9	3	4	4			6	1		7
ær	2	10			6	1	2	16			14	1		12
ör	10				9	1	10				3	4		1
arð	3				5	5		4			3	8		
erð	2	4			2		2	2			2	3	2	3
eirð							1							
eyrð							1				4			
irð		2					4	2			2			3
írð											1			
orð	5				1	3	2	3				4		
urð					3		2	3			2	6		
yrð		2			1			3	1		1			6
ýrð							2				4			
ærð							5				9			
örð					5		4							
arf	4				4	11		2			6	8		
erf		3			1	1		2			1	2	2	5
irf								1						1
orf	3							2						1
urf	1				3			4			2	3		1
úrf								1						
yrf		1						1						2
örf						1	2					1		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
arg	7				1	1		2			3	11	1	
aurg												1		
árg												1		
erg	2	2			2		1				1	2		
eyrg												1		
irg											1			
org	3				2		3					6		
urg	2				3			1			1	3		
úrg											1			
yrg		2			1									
ýrg												1		
örg					2		1				1	3		
ergj								3				2		4
yrgj								2						3
erj								6				7	3	2
irj								2				1		
yrj								5				2		6
ark	11				6	5		2			1	14		
erk	1	2			4	1	1				3	3		
irk		2									1	3		
ork	1				4			4				6		
urk	2				3			1				3		
úrk								1						
yrk		2	1		1						2			
ýrk												2		
örk					1		4							
erkj								6				2		5
irkj								3				1		2
yrkj								1						4
arl	5				2			1				3		
erl		2						4	1			4		
irl								3						
írl												1		
url	1					1						4		
úrl												1		
yrl						1		1				2		
örl	2					1						5		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
arm	3				11	6		1			2	8		
erm	1	3			1		1	1			1	2		3
irm				1								1	1	
orm	2				6	1						3		
urm	1				1							2		
ym		1				1						1		3
arn	5					3		2			1	5		
árn	1				1							4		
ern							1	4			2	1	1	
eyrn							1					2		
irn	1	2				1		3				2		4
írn							1					1		
orn	4				1		2				1	4		
örn							2					2		
urn	1				2	2	3					3		
úr							1		1			2		
ym		1						3				1		4
ýrn	1							2				1		
ær								1	1		1			
örn					2		8					3		
arp	2				3	2		2			3	3		
erp		1						3	1				1	4
irp								1						
orp	3				3			3				2		
urp								1				2		
yrp								2				1		3
arr												2		
árr											1			
err						5		5			1	5	1	4
irr		1				1		4			2	2		3
orr	1					6		3				5		
urr	5					2		3			1	9		
úrr	1							2				3		
yrr					1			4			2	1		2
ærr											1			
örr					4						1			
ars	2				1	4								
ers	1					2		2				2		
irs	3	1			1	1						3		
órs					1									
urs					1	1								
úrs	1				1			1				1		
yrs		1			1			1						

[illegible]

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
arv												1		
erv		1										1		
irv												1		
örv		3				3			2			3		
as	21				1	14		3				25		1
aus	3				3	4	2	2			1	5	1	
ás	3				6	4	4	7			4	7	1	
es	4	1			1		4	1			1	2	1	
eis	5	1			4		2	9			3	3		6
eys	1	1			1			2						4
és	2	1				1						1		
is	8				1	3		2				5		
ís	4	1			6	5	4	6			2	9	1	1
os	14					8	1	5				12		1
ós	4			1	2	8	8	6			3	8	5	
us	5	3						6				9		
ús	7				9	5	4	4			1	13		1
ys	7				2		1	2				2		
ýs	1	2					1	5				2		7
æs	5	4				1	5	14			3	4		19
ös					1		6							
esj								5				3		
isj								3			1	3		
ysj								3				4	1	3
ask	7				3	3		5			3	14		
ausk	1				1			1			1	1		
ásk	1				1	4						2		
esk	1	4			1			3			1			
eisk			1								6			
isk		1			2	3	1	2	1		1	4		
ísk			4		1			3			4	1		
osk	2		2		1	1		2			3	6		
ósk	2				3	1	1	7			4	3		
usk	8		1			2		6				6		
úsk	4		1		5	2		2				7		
ysk		2						2	1		1	1		
æsk					1			3						
ösk	1		1				1				2			

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
askj								1						
eskj								5				2		6
eiskj								1				1		
eyskj								3				1		2
iskj								2				1		
yskj								2						1
æskj								1						2
auskr												1		
áskr								1				1		
eiskr												2		
eyskr								1						
ískr												1		
ískr								1				2		
oskr												1		
óskr								1						
uskr												1		
úskr												2		
yskr								1				1		
ýskr								1						
öskr												2		
asl	11							1				12		
ásl								2						
esl	1	1		1				5				1		
eisl	1	1			1	2		3				2		
eysl								1						
isl	1											1		
ísl	2				1		4	2				5		
osl								1				1		
usl	9					3	1	6				11		
úsl	2											1		
ýsl	1					1	1	2				2		
æsl		1						3						
ösl	3						1	2				3		
asm				2		1								
ism		2		1		2		2				1		
osm	2					1		1				1		
ósm	1													
ysm	1											1		
æsm											1			
ösm						1								

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
asn	1					1		2				2		
ausn						2	4	1				3		
ásn	1													
esn		1												
eisn							1							
eysn									1					
isn								3	1			2		
osn								1				3		
ósn							2					5		
ysn									1					
ýsn							2		1			1		
æsn		1							3			2		
ösn						1						1		
asp	1		2		1							1		
esp								3			1	2		
eisp						1		1				1		
isp			1					1				1		
ösp							1							
ass	9				2	14		2			2	14		
auss	1													
áss	4							2				5		
ess	6				2	5		7			3	8		4
eïss	1										1	1		
éss						1								
iss	6				2			9			2	10		1
íss	1				2									
oss	6				4	8		1				10		
óss	3				1	1		1				2		
uss	4				3	8		9				15		
úss	6				4	4		4				8		
yss		1						6				3		2
öss	1						1				1			

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
ast	8		6		1	4		2			2	10		
aust	6		3		1	1	2				2	3		
ást			2				1					2		
est	3	5	1		7	3	5	5			6	5	2	2
eist			1	1	3	5	1	4			2	4		2
eyst									1		1	1		4
ist	2	1	3		3	1	4	3			2	6		5
íst	3		6								1	1		3
ost	2		2		2	3		1				3		
óst	4		4		5	1	2	5				8	1	
ust	2		1		2	1	1					3		
úst	1		1		3	1	2	3				5		
yst	1	1			1		2				2	2		4
ýst							1				1			1
æst							1	2			8	1		2
öst	2		1		5		3					1		
astr								1				3		
austr												1		
ástr												2		
estr						1					1			
eistr								1				1		
eystr											1			
istr								1				1		
ístr								2				4		
ostr								1				1		
óstr						1		1				3		
ústr												2		
at	11		5		2	13		7			3	20		
aut	8				5	4	3	2			1	12		
át	8		8		5	4	1	10			1	10	2	1
et	8	1	3		2	2	1	6				2	5	
eit	2	7	1		4	1	7	11			6	4		15
eyt		7			1		1	11			1	1		14
ét												1		
it	13		5		2	6	4	9			3	13	1	
ít	1	3	1		3		4	6	1		2	5	7	6
ot	15				2	7	1	10			7	17		
ót	13				14	8	6	4			4	10	10	1
ut	3		3		3	5		1				4		
út	1	1		1	14	2	2	8				7	1	2
yt	1	1			4	3	1	2				1		
ýt		5			1		1	10			1			12
æt	1	13	1				2	9	2	1	4	1		13
öt			5		2		3	1						

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
etj								4				2	1	5
itj								1				2	1	
ytj								9			1	6		3
atl	1					1		2				4		
átl	1							3				2		
etl	1							1				2		
eitl								2				3		
eytl	1							2				3		
itl	2							2				7		
ítl	1					1		3				4		
otl	2							1				3		
ótl	2											3		
utl	4							3				6		
útl	1					2		1				1		
ytl	1							3				3		
ýtl								1						
ætl								5				3		
ötl												1		
atn	2								1			4		
autn							1					1		
átn									1					
etn		1										1		
eitn									1					
eytn									2					
itn		2										7		
ítn												1		
otn					1							9		
útn												2		
ytn												1		
ýtn									4					
ætn									5			1		
ötn	1											1		
atr								1				5		
átr								1				3		
etr		1						1			1	5		
eitr												1		
itr		1						2				5		
ítr						1		1						
otr								4				5		
utr								1				5		
ytr								2			1	2		
ætr												1		
ötr								2				5		

	HS	Hi	Hr	HV	KS	KV	VS	VV	Vi	Vr	L	Sa	SS	Sð
att	6				2	13					6	13		
átt	1				6	1	4	5			2	8		
ett	5	5			6	1		13			5	4	3	9
eitt	1										5			
eytt											7			
étt	1	2			2	2	3	5			4	3		7
itt	5	7			5	1		4			3	6		3
ítt	1	2						1			1	2		1
ott	7				5	12		5			1	15		1
ótt					3	4	5	3			2	4		
utt					1	6		1			2	2		
útt	6					2		2				5		
ytt		1			3			10	1			1		5
ýtt		1									5	1		
ætt		4			1		6	2			6	2		6
ött	1				7	1	1							
av						1								
áv					1	1								
óv								1				2		
úv								1						
æv								2	1			3		1
ax	4				1	3		1				3	1	
ex	7							1	1			3		2
ix	3										1	3		
ox	3					1						2		
ux								1						
úx					2									
æx														1
öx							1		1					

3 Lokaorð

Töflurnar hér að framan eru að sjálfsögðu engin rannsókn, heldur dæmasafn – hráefni í rannsókn. Ég held þó að vel megi hagnýta þær til að átta sig betur á ýmsum einkennum íslensks orðaforða. Orðasmiðir og málræktarmenn geta t.d. haft hliðsjón af þeim við nýyrðasmíð og við mat á því hversu vel tökuorð falli að málinu. Einnig væri fróðlegt að skoða samband ýmissa orðgerða við ákveðin merkingarsvið. Þar þykist ég viss um að hægt sé að finna margvísleg tengsl, eins og ég hef áður vikið að (Eiríkur Rögnvaldsson 1990:44, 74).

Ritaskrá

- Ásgeir Blöndal Magnússon. 1989. *Íslensk orðsifjabók*. Orðabók Háskólans, Reykjavík.
 Eiríkur Rögnvaldsson. 1989. *Íslensk rímorðabók*. Iðunn, Reykjavík.
 Eiríkur Rögnvaldsson. 1990. *Íslensk orðhlutafræði*. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík.

- Eiríkur Rögnvaldsson. 1993. *Íslensk hljóðkerfisfræði*. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík.
- Friðrik Magnússon. 1984. Ein lítil beygingarending. *Mímir* 32:33-43.
- Margrét Jónsdóttir. 1988-89. Um *ir*- og *ar*-fleirtölu einkvæðra kvenkynsorða í íslensku. *Íslenskt mál* 10-11:57-83.
- Margrét Jónsdóttir. 1993. Um *ar*- og *ir*-fleirtölu karlkynsnafnorða í nútímaíslensku. *Íslenskt mál* 15:77-98.
- Orðabók Menningarsjóðs = *Íslensk orðabók handa skólum og almenningi*. 1983. Ritstj. Árni Böðvarsson. 2. útg. Menningarsjóður, Reykjavík.
- Sigurður Konráðsson. 1980. Samhljóðaklasar í einkvæðum orðum íslenskum ásamt með nokkrum samanburði þeirra við norsku, færeysku, sænsku, nuckö-málið, þýsku og ensku. Óprentuð BA-ritgerð, Háskóla Íslands, Reykjavík.
- Tölvuorðasafn*. 1988. Ritstj. Sigrún Helgadóttir. 3. útg. Íslensk málnefnd, Reykjavík.